

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска], Институт за изследване
на изкуствата – БАН

за дисертационния труд на Радослав Желязков Камбуров за получаване на
научната и образователна степен „доктор” в професионално направление

8.4. Театрално и филмово изкуство

на тема

„Общуване с идеала в епохата на дигиталните медии – новата Градина“

Радослав Камбуров е завършил „Филмова и телевизионна режисура“ и е магистър по „Филмово изкуство“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Той е сценарист и режисьор на няколко късометражни игрални и документални филми, които са удостоени с национални и международни награди.

Дисертационният текст „Общуване с идеала в епохата на дигиталните медии – новата Градина“ от 163 страници се състои от увод, три глави и заключение, както и от приложения, и обширна библиография и филмография. Изследването е фокусирано върху промените, настъпващи във филмовия език и зрителската рецепция вследствие на технологичните и наративни изменения в дигиталната епоха. Авторът анализира взаимоотношенията „реалност – визуална имитация“ в тяхното сложно противоборство, от което впоследствие се и ражда терминът „виртуална реалност“. Стремешът на Камбуров е да изследва *„процеса, при който фалишификацията се превръща в желана алтернатива на действителността. Предложената разработка проследява как препятствията по пътя на отъждествяването между реалното и виртуалното битие непрекъснато намаляват, докато се стигне до изцяло променено от техниката сетивно възприятие, пълно обезценяване на оригинала и налагане на синтетичния живот като единствено възможно“*. Авторът избира един основен фокус към темата – Идеала (образа на Рая, Райската градина) и ги разглежда във философски,

социален, исторически и психологически план, което и определя методологията му като интердисциплинарна. Направен е опит да се осъществи цялостно – системно и комплексно – изследване на темата, свързано с развитието ѝ в изкуствата и литературата, с митологиите, философските възгледи и общественото развитие.

Обхватът на дисертационния труд е впечатляващо широк. В първата глава е направен изключително пространен обзор на интерпретациите на Идеала (Рая, Градината) в различни култури, простиращи се във времето от VIII век пр. Хр. до наши дни и в географско отношение – от традиционния за нас европоцентризъм на юдеохристиянската ценностна система до далекоизточните епоси, философии и религии. Разгледани са множество митологични образи и системи, както и интерпретациите на Идеала в различните изкуства. Прави впечатление несъмнената ерудиция на Радослав Камбуров, който с лекота и вещина се движи в анализите на световната култура. Същевременно именно това задълбочено изложение до известна степен измества фокуса от дигиталните медии в посока към едно по-общо културологично и философско изследване. Въпреки това, авторът предлага много интересни модели в интерпретациите си както на митологичните представи, така и на етично-ценностната еволюция на отношенията „човешко – технологично“, проследени от образи като великана Талос, юдейския глинен Голем, хомункулуса на Гьоте, чудовището на Франкенщайн и т.н. до съвременните креации на sci-fi жанровете. „Градината“, като образ на идеалното, също е огледана и в контекста на загубената невинност и първородния грях, на „изгубването“ и „преоткриването“, като особено интересен е анализът на цялостния фантазен свят на Толкин, породил множество екранни интерпретации. Камбуров смята, че *„при киното инхерентните концепции за осъществяване на възприятието се оказват много подобни на пребиваване в райското пространство: медиумът предлага на зрителите*

бягство от реалния свят, който е препълнен с предателства, болести и нещастия. Моментите на съвършенство в киното са безсмъртни, защото могат да бъдат възпроизвеждани отново и отново, зрителят – в акт надхвърлящ съзнателния човешки опит – може да замръзне в процес на съпреживяване на съвършенството“.

Втората глава „Екран и медия“ е посветена в голяма степен на зрителската рецепция и настъпващите в нея промени вследствие на масовата инвазия на зрелищните жанрове, изместващи реалистичните образи на действителността. Радослав Камбуров отбелязва все по-засилващата се зависимост на киното от рисунката и знаково изградените образи за сметка на задълбоченото изграждане на характерите. Масовото зрителско увлечение по комиксовите супергерои-маски е добър пример за тази тенденция. Авторът разглежда съвременното увлечение към технологичното през призмата на две основни теми – страха от смъртта и принизяването на любовта (секса), които *„пораждат бягство в алтернативния свят на синтетичното битие“*.

Третата глава „Метаморфози на екранното поле“ разглежда трансформациите на екранните реалности в контекста на новите технологии и зашеметяващо „реалистичната“ им способност да създават алтернативни визуални светове, подменящи действителността. Аналогиите между кинообразите и игрите са изследвани подробно в техните взаимовръзки и преобразявания от едната медия в другата. Като тук авторът предлага интересен анализ не само на визуалните похвати, но и на наративните модели. Цялостното изграждане на „модерни митологии“ е също важен акцент в текста, а анализът на „Властелинът на пръстените“ е подходящият пример, който, според автора, бележи повратна точка в тази филмова еволюция.

Подглавата „Новото разказване“ представлява оригинален анализ на постепенната ориентация на технологично-визуалните жанрове към

дългата форма – филмови поредици, сериали, поредни версии на компютърните игри. Непрестанното репродуциране на аналогични сюжети (в голяма степен свързани със супергерои) поражда изместване на акцентите в посока на създаването на своеобразен нео-епос, разпространяван в различни екранни платформи и създаващ своя публика, която на свой ред изисква промени в кино- и геймърската индустрии. Тук също се подчертава и промяната в ценностната ориентация – към развлечението и визуалното удоволствие. Пространният анализ на игровите модели тръгва от Homo ludens до осмислянето на игрите като нов цивилизационен феномен, създаващ нови поведенчески модели у консуматорите на тези компютърно генерирани вселени. Във финалната част на изследването Камбуров анализира и терминологично уточнява различните форми на новите технологии – смесена реалност, обогатена виртуалност, виртуална реалност и т.н. Същевременно за него виртуалната реалност в киното е възможно да бъде белег на „унищожителна подмяна“, а *„ефектът ѝ ще е значително по-мощен, защото ще погълне реалността. Тя вече няма да е просто онова алтернативно на материалното битие, което ни носи естетическа наслада и ни предлага приключения на духа. Ще бъде самата реалност – по-привлекателна, по-героична, по-пълноценна за онези, които са я избрали. Утрешната реалност такава, каквато я виждаме, силно напомня ужасяващата антиутопия от „Матрицата“*. Този извод, макар и твърде категоричен, за да бъде верен за цялостното развитие на екранния феномен, е все пак доста показателен за една негова, при това много мощна, тенденция.

Дисертационният труд на Радослав Камбуров „Общуване с идеала в епохата на дигиталните медии – новата Градина“ е оригинално и задълбочено изследване на трансформациите в езика на новите медии и в рецепцията на новите публики. Това е едновременно технологичен, но и

обобщено философски поглед към състоянието на качествена промяна в екранния феномен и произтеклите от него самостоятелни форми.

Препоръките ми към докторанта са в две посоки. Първата се състои в това, че някои обобщения са предложени в твърде категорични формулировки, особено там, където става дума за „поглъщане на реалността“. Втората е към прецизирането на референциите. Цитирането на много от авторите е отпратка към цялостен труд на автора, но при една бъдеща публикация препоръчвам и указването на конкретни страници. Независимо от тези препоръки, приемам дисертационния труд за оригинално и приносно изследване.

Авторефератът отговаря на изискванията, като отразява адекватно дисертационния труд и приносите. Докторантът има и две публикации по темата.

Качествата и актуалността на дисертационния труд и приносите в него отговарят на изискванията за получаване на образователно-научната степен „доктор“. Смятам, че научната, творческата и педагогическата дейност на Радослав Камбуров ми дават основание да гласувам с „Да“.

05.02.2020 г.

Проф. д-р Надежда Михайлова